

BUDDHISMUS

V

ČÍSLECH

Jaroslav Holeček

ÚVOD

Pomůcka ke studiu buddhismu, která se neomezuje na žádný jeho směr nebo školu. Takže tu jsou výčty z théravády, mahájány, vadžrajány i zenu.

Snad zde najdete to, co hledáte a objevíte i to, co jste nehledali, ale jste rádi, že jste našli.

Jaroslav Holeček, červenec 2021

Vydal: Jaroslav Holeček 2021

Na obálce by použit výřez z fotografie: Nataliya Nazarová

ISBN 978-80-11-00074-5

JEDNA

JEDNA CHUŤ

(eka-rasa).

1. Všechny dharmy jsou v jedné chuti pravé takovosti.
2. Všechna Buddhova učení Tří vozidel jsou jedné chuti Jednoho vozidla.

Tak jako je jediná podoba Dharmy přirovnávána k zemi, je jediná chuť Buddhova učení přirovnávána k dešti vyživujícímu všechny rostliny na zemi.

JEDNO VOZIDLO

(ékajána). Podle Tatháगतagarbhasútry existuje pouze jediná cesta, tj. mahájána, a cíle arhatů a pratjékabuddhů jsou pouze mezistupni na této cestě. Jediným konečným cílem je stav tatháगतy.

JEDEN VZHLED

(eka-lakšana). Všechny dharmy jsou v jediném zdání pravé takovosti, které je mimo rozlišování zdání a mimo rozlišování mezi zdáním a nezdáním. O jediném zdání se však často hovoří jako o jediném zdání bez zdání.

DVA

DVA DRUHY POZNÁNÍ-MOUDROSTI

(二智). Existuje několik dvojic, například:

- Pravá moudrost-vědění (實智) a aplikovaná moudrost-vědění (權智).
- Kořenové moudrosti-vědění (根本智) a následné moudrosti-vědění (後得智).
- Celkové moudrosti-vědění (一切智) a vědění o veškeré moudrosti-vědění (一切種智).

Pravé poznání moudrosti, kořenové poznání moudrosti a celkové poznání moudrosti jsou synonyma, která se týkají poznání pravé skutečnosti dharmy, kterou je prázdnota. Aplikovaná znalost moudrosti, nazývaná také usnadňující znalost moudrosti (方便智), se týká znalosti dovedných prostředků k výcviku sebe sama a osvobození vnímajících bytostí. Pravá moudrost-vědění je podstatou a aplikovaná moudrost-vědění je jejím použitím. Následné poznání moudrosti se týká poznání všech druhů dharmy, které je důsledkem získání základního poznání moudrosti (viz: [tři druhy poznání moudrosti](#)).

DVA DRUHY PŘEKÁŽEK

1. Překážky trápení, které vedou k dalším dvěma druhům překážek.
2. Překážky moudrosti-poznání (džňejávarana), jimiž jsou něčí základní nevědomost, kořenová nevědomost.

DVA DRUHY ZROZENÍ A SMRTI

1. Obyčejná bytost, jejíž délka života a životní forma se řídí zákonem karmy, opakovaně prochází karmickým zrozením a smrtí v průběhu po sobě jdoucích životů.
2. Svatý bódhisattva na některém z deseti základů, jehož život a tělo stvořené myslí jsou proměnlivé podle libosti, prochází proměnlivým zrozením a smrtí. Pouze Buddha ukončil oba druhy zrození a smrti.

DVA STAVY MYSLI BÓDHI

(tibetsky: bjang čhub sems gñis) jsou:

1. Stav „světské“ mysli bódhi (kun rdzob) - u adeptů, kteří si ještě ne plně uvědomují pravdu o prázdnotě či bezpodstatnosti všeho (stong pa ňid, šúnjata).
2. Stav transcendentní mysli bódhi (don dam) - u člověka, který již plně pochopil pravdu o vesmírné prázdnotě, že všechno je nicota, bezobsažnost.

DVĚ CESTY

1. Cesta s výboji¹ je světská cesta, kterou se ubírají ti, kdo mají trápení, když následují první dvě ze čtyř ušlechtilých pravd a reinkarnují ve třech říších bytí;
2. Cesta bez výbojů je svatá cesta, kterou jdou ti, kteří následují poslední dvě ze Čtyř ušlechtilých pravd, aby se zbavili svých trápení a přešli do Tří říší existence.

Nebo:

1. Obtížná cesta k buddhovství vedoucí přes opakované zrození a smrt ve Třech říších existence.
2. Snadná cesta k buddhovství vedoucí přes znovuzrození v Čisté zemi buddhy, aby se tam mohl školit.

DVĚ DOKONALOSTI

(tibetsky: cchogs gñis; též dngos grub mam gñis).

1. Duchovní zásluhy (bsod nams).
2. Transcendentní moudrost (je šes).

DVĚ MEDITACE

(bhávana). Dva druhy meditačních cvičení:

1. Vedoucí ke zklidnění ducha, tedy k vnoru (šamatha, samatha)
2. Vedoucí k vhledu, k pochopení (vipašjana, vipassana)

---

¹ Ásrava. Výboje trápení, charakteristické pro vnímající bytosti v jejich cyklech zrození a smrti. Například hněv je utrpení v mysli, které se vybíjí prostřednictvím těla a hlasu. Jakékoli vybití je projevem trápení člověka a utrpení nezmenšuje.

DVĚ PRAVDY

(satja-dvaja). Dvě úrovně pravdy nebo skutečnosti ve filozofii madhjamaky, známé jako:

1. relativní pravda (sanvrti-satja) a
2. absolutní pravda (paramártha-satja).

V mnoha formách buddhismu se pojem dvou úrovní pravdy týkal platnosti epistemologické zkušenosti, ale v některých formách mahájány se vztahoval i na otázky ontologie. To platí zejména v pozdější madhjamace, kde se sanvrti-satja vztahuje na světskou realitu samsáry a paramártha-satja na transcendentální realitu osvícení a nirvány. Zdánlivý hiát mezi těmito dvěma úrovněmi skutečnosti či pravdy vedl k vážným soteriologickým obtížím, které v pozdější mahájáně vyvolaly mnoho diskusí o vztahu mezi těmito dvěma formami pravdy či skutečnosti. Vztah mezi nimi je diskutován v pojednáních, jako je Džňánagarbhova Satjádvejja-vibhága, kde se objevuje tendence identifikovat je jako dvě stránky téhož jevu, které nejsou ani totožné, ani odlišné.

DVĚ PRÁZDNOTY

1. Prázdnota vnímající bytosti složená z dharmy, například pěti agregátů, a závislá na příčinách a podmínkách.
2. Prázdnota dharmy, například některého z pěti agregátů, závislá na příčinách a podmínkách (viz [osmnáct prázdnot](#)).

DVĚ PŘEKÁŽKY

Technický buddhistický termín odpovídající sanskrtskému džňeja, definovanému v Dharmasangraha (oddíl 115).

1. Překážka nečistot (kléšávarana)
2. Překážka toho, co zbývá poznat (džňejávarana).

DVĚ TŘÍDY HŘÍCHU

1. Hřích z podstaty pochází z konání zla, jako je některý ze čtyř zlých činů: zabití, krádež, sexuální zneužití a lež, ať už je Buddhou zakázán, nebo ne. Konání jakéhokoli takového zla je těžkým hříchem (parádžiká).
2. Hřích z nařízení pochází z jednání, které Buddha určil jako hřích, např. pití alkoholu, které samo o sobě nemusí být zlem, ale může vést k těžkým hříchům nebo veřejné

kritice či nelibosti. Provedení takového činu je špatným jednáním (duškṛta), lehkým hříchem.

DVĚ VOZIDLA

1. Vozidlo „posluhače“, které vede k arhatství.
2. Vozidlo pratjékabuddhy, které vede k pratjékabuddhovství, pouze pro vlastní osvobození.

Učení mahájány označuje školu théravády v jihovýchodní Asii (Srí Lanka, Barma, Thajsko, Laos a Kambodža) jako Malé vozidlo (hínajána), které může být jedním z těchto dvou vozidel nebo oběma.

DVOJÍ CESTY

Dvě cesty jak se dostat přímo k nirváně):

- Špatná cesta (akušala-márga) a dobrá cesta (kušala-márga).
- Světská cesta (laukika-márga) a nadsvětská cesta (lokottara-márga).
- Cesta soustředění (samádhi-márga) a cesta moudrosti (pradžňá-márga).
- Nečistá cesta (sásrava-márga) a čistá cesta (anásrava-márga).
- Cesta těch, kdo praktikují (šaikša-márga), a cesta těch, kdo již neprotikují (ašaikša-márga).
- Cesta vidění (daršana-mārga) a cesta meditace (bhávana-márga).
- Cesta těch, kdo hledají pravdu v důsledku víry (šradhdhánusárin), a cesta těch, kdo hledají pravdu v důsledku písma (dharmánusárin).
- Cesta těch, kdo jsou kandidáty na plody náboženského života (phalapatipannaka-márga), a cesta těch, kdo tyto plody mají (phalaprápṭa-márga).
- Cesta vyhánění rozporuplných emocí (ánantarja-márga) a cesta osvobození od rozporuplných emocí (vimukti-márga).
- Cesta těch, kdo jsou přesvědčeni pomocí víry (šradhdhādhimukta-márga), a cesta těch, kdo mají spekulativní názor (džrtiprāpṭa-márga).
- Cesta těch, kdo jsou vysvobozeni pomocí moudrosti (pradžňāvimukta-márga), a cesta těch, kdo jsou vysvobozeni dvojnásobně (ubhajato bhāgavimukta-márga).

Takových dvojích cest je nespočet.

TŘI

TŘI ÁČARJOVÉ

K přijetí úplných mnišských předpisů musí být přítomni tři áčarjové²:

1. Preceptor áčárja (得戒和尚), který předává příkázání.
2. Karma áčárja (羯磨阿闍梨), který dohlíží na preceptora v ceremonii.
3. Instruktor áčárja (教授阿闍梨), který učí správnému chování a postupům.

TŘI ASAMSKRTA DHARMY

Jsou to:

1. Asanskrtá otevřeného nebe [ákášásanskrtá], která nepředstavuje žádnou překážku.
2. Asanskrtá dobrovolného ustání [pratisankhjá-nirodhásanskrtá], tj. ustání utrpení po dosažení nirvány prostřednictvím dobrovolného tréninku.
3. Asanskrtá nedobrovolného ustání [apratisankhjá-nirodhásanskrtá], tj. nenastání čehokoli, protože chybí některé požadované podmínky.

Podle školy zaměřené pouze na vědomí je však asanskrtá nedobrovolného ustání pravou takovostí.

TŘI BÍLÁ JÍDLA

Mléko, smetana nebo tvaroh a bílá rýže.

TŘI BÓDHI

(菩提). Osvícení³ nebo nepřekonatelná moudrost. Osvícení svatých bytostí, které jezdí na *Třech vozidlech*, odpovídá třem druhům bódhi:

1. Bódhi posluchače, který dosáhl arhatství.
2. Pratiékabuddha bódhi.

---

² Áčárja: učitel nebo významný mnich, který vede své studenty v chování a jde příkladem.

³ Ve starých překladech se bódhi překládá do čínštiny jako Cesta (道), což je třeba odlišovat od stezky (márga).

3. Buddhovské bódhi, což je anuttara-samjak-sambódhi, nepřekonatelné, stejně dokonalé osvícení, kterého dosáhne pouze buddha.

TŘI BRÁNY OSVOBOZENÍ

(tríni vimokša-mokha), neboli tři samádhi. Jsou to:

1. Prázdnota.
2. Žádné zdání.
3. Žádné přání ani žádné jednání.

Prostřednictvím samádhi si člověk uvědomí prázdnotu a ověří si, že všechny dharmy nemají zrození. Člověk si také uvědomí, že iluzorní zdání počatých nebo vnímaných dharmy nejsou žádným zdáním. Člověk si nic nepřeje a nic nedělá pro budoucí znovuzrození ve třech říších existence.

TŘI BUDDHOVSKÉ PŘIROZENOSTI

Jsou to:

1. Buddhovská přirozenost vlastní všem vnímajícím bytostem, ale jim neznámá.
2. Buddhovská přirozenost postupně odhalovaná prostřednictvím duchovního cvičení.
3. Buddhovská přirozenost plně odhalená v buddhovi.

TŘI DCERY MÁRY

Mára je pánem šestého nebe světa touhy (kámalóka). Jeho tři dcery:

1. Tršna (Tanha): Touha, chtivost.
2. Arati: Mrzutost nebo Príti (Píti): Veselost.
3. Rága (Rati): Rozkoš.

TŘI DHARMY

Učení, praxe a realizace svatého ovoce.

TŘI DRUHY MOUDROSTI-POZNÁNÍ

(三智). Jsou to:

1. Celkové moudré poznání (sarvadžña), které je prázdnotou všeho a které získává arhat, pratjékabuddha a svatý bódhisattva.
2. Rozlišující moudré poznání, které je rostoucím moudrým poznáním svatého bódhisattvy o rozdílech všech věcí.
3. Poznání veškeré moudrosti-vědění (sarvadžña-džňána) neboli vševědoucnost, což je Buddhova dokonalá moudrost-vědění o všech bytostech a všech věcech v jejich obecných i zvláštních aspektech a o nedvojnosti prázdnoty a nesčetných projevech iluzorní existence.

TŘI DRUHY PROBUZENÍ

1. Probuzení ušlechtilého žáka (sávakabódhi), tj. arahata.
2. Probuzení toho, kdo dosáhl tohoto cíle samostatně (paččéka-bódhi).
3. Probuzení dokonale probuzeného, tj. buddhy (sammá-sambódhi).

TŘI DRUHY PŘEKÁŽEK

Překážkami realizace pravé mysli jsou:

1. Trápení, jako je chamtivost, hněv a klam, které rozrušují mysl a vedou k negativním karmám.
2. Karmy, které člověk provádí svým tělem, hlasem a myslí a které vedou k odplatě.
3. Odplata, jako je nešťastné znovuzrození v lidské podobě s neúplnými schopnostmi nebo v podobě zvířete, hladového ducha či obyvatele pekla.

TŘI DRUHY UTRPENÍ

Jsou to:

1. Bolest vyvolaná příčinou (苦苦)
2. Zhoršení potěšení (壞苦)
3. Neustálá změna v každém procesu (行苦).

TŘI JASNOSTI

Arhat dosáhl:

1. Jasného poznání minulých životů sebe i druhých a jejich příčin a podmínek.
2. Jasnosti svého božského oka, které vidí budoucí životy druhých a jejich příčiny a podmínky.
3. Jasného poznání, že jeho trápení ustala a již nikdy se neobjeví. Tyto tři jasnosti Buddha jsou nejvyšší a nazývají se Tři nejvyšší jasnosti.

TŘI KLENOTY

Jsou to:

1. Buddha, nepřekonatelný dokonale osvícený učitel.
2. Dharma, jeho učení.
3. Sangha, buddhistické společenství.

TŘI KOŠE

Tripitaka (三藏). Tři sbírky textů buddhistického kánonu:

1. Sútra-pitaka, Buddhovy promluvy.
2. Vinaja-pitaka, pravidla chování.
3. Abhidharma-pitaka, pojednání o Dharmě.

TŘI OTOČENÍ KOLA DHARMY VE DVANÁCTI ZJEVENÍCH

Buddha třikrát otočil kolem dharmy čtyř ušlechtilých pravd.

1. Při prvním otáčení na znamení Buddha odhaluje: "Toto je utrpení; toto je hromadění trápení; toto je ustání utrpení; toto je cesta".
2. Při druhém otočení pro přesvědčování radí: "Toto je utrpení, které byste měli poznat; toto je nahromadění strastí, které byste měli zničit; toto je ustání utrpení, kterého byste měli dosáhnout; toto je cesta, po které byste měli jít."
3. Během třetího otočení pro potvrzení dosvědčuje: "Toto je utrpení, které jsem poznal; toto je nahromadění trápení, které jsem zničil; toto je ukončení utrpení, kterého jsem dosáhl; toto je cesta, kterou jsem dokončil".